

*Љилјана Велјић,
Савезни уставни суд, Београд*

Уставна повеља и нека питања правне заштите привредних друштава

Резиме

Рад разматра питања правне заштите привредних друштава после уставних промена у савезној држави. Посебно се разматра могућност уставне жалбе и правне могућности привредних друштава да овим уставно – правним средством своја загарантована права као што је право својине. Разматра се и питање управно-судске заштите у управном спору пред Судом Србије и Црне Горе. Све ово анализира се из утврђених циљева Србије и Црне Горе у Уставној повељи (вржшина економија, заједничко вржшине, координација и и хармонизација економских система држава чланица у складу са принципима и стандардима Европске уније).

Кључне речи: *уставна повеља, привредна друштва, уставна жалба, права и слободе, суд Србије и Црне Горе, управни спор*

Увод

Преуређење односа у федерацији, промена у основи типа досадашње сложене државе са јасно израженим обележјима федерације у сложену државу конфедералног типа довело је до промена у надлежности држава чланица и државне заједнице.

На државе чланице (досадашње републике) преноси се низ надлежности које су пре доношења Уставне повеље¹⁾ биле у надлежности федерације. У надлежности државне заједнице остају спољна политика, војна питања и одбрана земље, преговарање и координација у преговарању са Европском унијом и координација односа с међународним економским и финансијским институцијама, спречавање и уклањање препрека слободном кретању људи, робе, услуга и капитала у оквиру Србије и Црне Горе, питања стандардизације, интелектуалне својине, мера и драгоцених метала.

Уставна повеља као највиши конститутивни акт државне заједнице Србије и Црне Горе, одређује њене циљеве: поштовање људских права свих лица у њеној надлежности, очување и унапређење људског достојанства, равноправности и владавине права, укључивање у европске структуре, а нарочито у Европску унију, усклађивање прописа и праксе са европским и међународним стандардима, стварање тржишне економије која се заснива на слободи предузетништва, конкуренције и социјалној правди и успостављање и обезбеђивање неометаног функционисања заједничког тржишта на својој територији кроз координацију и хармонизацију економских система држава чланица, у складу са принципима и стандардима Европске уније.

Принципи тржишне економије, заједничко тржиште и четири слободе

Одељак Уставне повеље под насловом Принципи тржишне економије прокламује економске односе у Србији и Црној Гори који се заснивају на тржишној економији утемељеној на слободном предузетништву, конкуренцији, либералној спољнотрговинској политици и заштити својине и задатак државне заједнице да са државама чланицама координира и хармонизује економске системе.

У одељку Заједничко тржиште прописује се да Србија и Црна Гора има заједничко тржиште и да су за несметано функционисање заједничког тржишта одговорне државе чланице.

У одељку Слобода кретања, сагласно Уговору о оснивању Европске уније који гарантује *четири слободе* у државама чланицама уније, у државној заједници Србија и Црна Гора се прокламује слободно кретање људи, робе, услуга и капитала и забрањује спречавање слободног протока људи, робе, услуга и капитала између државе Србије и државе Црне Горе.

Још је Декларација права човека и грађанина указала да је основни смисао устава гарантовање слобода и права грађана и подела власти. Да ли су слободе и права гарантовани највишим правним актом једне земље зависи не само од тога да ли су и којем обиму слободе и права прокламовани (прописани), већ и од тога да ли постоји и како се спроводи систем заштите слобода и права.²⁾

1. Уставна повеља Србије и Црне Горе (Службени лист СЦГ 1/2003)

Аутора овог рада занима како се у оквиру Уставне повеље штите права и слободe привредних друштава.

Према Уставу СРЈ³⁾ јединствено тржиште, правни положај предузећа и других привредних субјеката, монетарни, банкарски, девизни, спољно-трговински и царински систем и основе пореског система били су у надлежности савезне државе. Изузимајући јединствено тржиште које је и по Уставној повељи у надлежности државне заједнице, положај предузећа и других привредних субјеката, монетарни, царински, девизни и спољно-трговински систем у надлежности су држава чланица.

У надлежности највишег законодавног тела Србије и Црне Горе су питања стандардизације, интелектуалне својине, мера и драгоцених метала.

Закон за спровођење Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора предвидео је да се савезни закони и други савезни прописи који нису из области у којима је Уставном повељом утврђена надлежност државне заједнице примењују после ступања на снагу Уставне повеље као општи акти државе чланице, док их њихови надлежни органи не ставе ван снаге. Ово се не односи на области које су државе чланице већ регулисале својим прописима.

Из наведеног следи да ће се Закон о предузећима⁴⁾, Закон о осигурању имовине и лица⁵⁾, Закон о банкама и другим финансијским организацијама⁶⁾ у Србији до даљњег примењивати као републички закони. Црна Гора је донела пре уставних промена Закон о привредним друштвима и Закон о банкама, а Уредбом о осигурању имовине и лица одредила сходну примену одредаба савезног закона о осигурању.

Поставља се питање како ће се у животу, поред различитости у правном устројству привредних друштава, царинског система, банкарског и монетарног система остваривати "четири европске слободе", слободу предузетништва, конкуренције и заштиту својине. За остваривање права и слобода битни су механизми заштите, њихова нормативна устројеност. Да ли такви механизми, према стању прописа, постоје и колико су делотворни?

Управно-судска заштита

Правна заштита индустријске својине која обухвата заштиту проналазака, права проналазача, права организације где је проналазак настао, начина стицања и заштите права на жиг, модел, ознаку географског порекла остварује се у управном поступку који води надлежни (до сада савезни орган, сада орган државне за-

2. Проф. др. Маријана Пајванчић, Уставни оквири у којима су зајемчене слободе и права човека и грађанина, Архив за правне и друштвене науке, бр.2-3 из 1991.

3. Службени лист СРЈ 1/92

4. Службени лист СРЈ бр.29/96,29/97,59/98,74/99,9/2001 и 36/2002

5. Службени лист СРЈ бр 30/96, 57/98, 53/99, 55/99

6. Службени лист СРЈ бр 32/93, 35/93, 41/94, 61/95, 28/96, 29/97, 44/99. 50/99, 73/2002

једнице), који обавља послове интелектуале својине. Одлуке овог органа су коначне у управном поступку и против њих се може водити управни спор.

По тужби привредног друштва против коначног управног акта донетог у поступку заштите неког вида интелектуалне својине у управном спору одлучује Суд Србије и Црне Горе. До сада је у оваквим управним споровима одлучивао Савезни суд. За разлику од досадашњег поступка који је био регулисан Законом о Савезном суду и у коме је била обезбеђена другостепеност у управном спору, као и коришћење ванредних правних средстава, преиспитивање одлуке Суда Србије и Црне Горе није могуће. Ово због тога, што Уставна повеља Суду не даје инстанциону надлежност и што одређује да су одлуке суда обавезујуће и без права жалбе.

У време писања овог рада Закон о Суду Србије и Црне Горе није донет. У предлогу закона преузето је решење да против одлука Суда нема права жалбе, нити других правних лекова. Ако такво решење буде остало, могу се упутити озбиљне замерке зашто се у управном спору када се преиспитује коначно управни акт институција државне заједнице не обезбеђује двостепеност која је омогућена у управном спору код судова држава чланица.

Заштита интелектуалне својине, посебно индустријске својине је важна колико и сама интелектуална својина, она је, како је наведено« златни рудник двадесет-првог века».⁷⁾

У земљама у транзицији, каква је и наша земља, заштита интелектуалне својине, а посебно индустријске својине је важан сегмент активности. Уколико се на овом плану не омогући правна сигурност и делотворна правна заштита, поставиће се питање и читавог процеса укључивања у Европску унију. Инвестирање странаца у земљу где је правна заштита на овом плану непотпуна је, такође, доведено у питање.

Уставна жалба- институт заштите права и слобода

Уставна повеља прихвата принцип о примату ратификованих међународних уговора и општеприхваћених правила међународног права над правом Србије и Црне Горе. Пријемом наше земље у Савет Европе створене су за нас обавезе усаглашавања правног система са системом Савета Европе, посебно на плану заштите људских и мањинских права. Следи ратификација Европске конвенције о заштити људских права и слобода.⁸⁾ Неке конвенције наша земља је већ ратификовала раније и оне су обавезне да се примењују код нас. Чланство у Савету Европе гарантује грађанима држава чланица да заштиту права могу остваривати и код њених органа за заштиту: Европске комисије и Европског суда за људска права, уколико пред органима своје земље нису остварили потпуну заштиту.

7. Др Хелмут Брандау, јавни тужилац Окружни суд у Франкфурту, Немачка, Тужиоци и кривични поступак-анализа предмета, излагање на међународном семинару за судије, јавне тужиоце, полицију и царину, Београд 4. и 5. фебруара 2003.

8. Конвенција о заштити људских права и основних слобода (Рим, новембра 1950.)

Потпуна правна заштита у државној заједници би требало да се остварује пред надлежним органима у законом прописаном поступку подразумевајући коришћење свих правних средстава у судском поступку.

Уставна повеља, дефинишући надлежност Суда Србије и Црне Горе, прописује да тај суд одлучује о жалбама грађана када им институција Србије и Црне Горе угрози права или слободу гарантоване Уставном повељом, уколико није предвиђен други поступак правне заштите⁹⁾.

Привредно друштво и право на уставну жалбу

Граматичко тумачење норме Уставне повеље о уставној жалби значило би да уставну жалбу може да поднесе само физичко лице-грађанин.

Међутим, треба имати у виду и текст Повеље о људским и мањинским правима, одредбу члана 9. која прописује да свако има право на делотворну судску заштиту и да свако ко сматра да му је неко људско или мањинско право зајемчено овом повељом повређено или ускраћено појединачним актом или радњом институција државне заједнице, односно државног органа државе чланице или организације која врши јавна овлашћења има право да поднесе жалбу Суду Србије и Црне Горе, ако није обезбеђена друга правна заштита у држави чланици, у складу с Уставном повељом. Из наведеног следи да и привредно друштво може тражити уставно – судску заштиту.

И дефиниција привредног друштва не даје право уском тумачењу ко има право да поднесе уставну жалбу. Наиме, привредно (трговачко) друштво одређује се као начин ортачког организовања ради заједничког обављања одређене привредне делатности, као начин организације предузећа као социјетарне форме за разлику од индивидуалне организације предузећа.¹⁰⁾ Ако се пође од дефиниције привредног друштва као правног субјекта и носиоца права и обавеза у правном саобраћају које је ортачки организовано, намеће се закључак да би за подношење уставне жалбе било легитимисано привредно друштво. Иначе, легитимација предузетника код индивидуалне организације предузећа није спорна, будући да он иступа као појединац, грађанин који обавља привредну делатност.

Имовина друштва, према већини аутора, представља материјалну суштину друштва.¹¹⁾ Чине је право својине, удео у другом привредном друштву, право индустријске својине, ауторско право, потраживања и сва права имовинског карактера.

Једно од права које штити Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода је и право на имовину. Први протокол од 20. марта 1952.¹²⁾ у

9. Чл. 46. Уставне повеље

10. Проф. др Мирко Васиљевић, Привредна друштва-домаће и упоредно право, Београд, 1999. страна 13

11. European Treaty Series, No. 9

12. Проф. др Мирко Васиљевић, Привредна друштва, домаће и упоредно право, Београд, 1999

члану 1. одређује: »свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права«.

Два су предуслова да би се могло одлучивати по уставној жалби:

1. да су институције Србије и Црне Горе, државни орган државе чланице или организација која врши јавна овлашћења угрозиле права или слободе гарантоване Уставном повељом;

2. да није обезбеђена друга правна заштита.

Први услов би био остварен онда када би нека од институција актом или неком радњом повредила права и слободе неког привредног друштва. При томе, треба имати у виду да је према Уставној повељи у надлежности држава чланица да уређују, обезбеђују и штите људска и мањинска права и грађанске слободе на својој територији, а у надлежности државне заједнице да прати остваривање људских и мањинских права и грађанских слобода и обезбеђује њихову заштиту, у случају када та заштита није обезбеђена у државама чланицама.

Садашње стање устава држава чланица је такво да Устав Црне Горе познаје институт уставне жалбе, а устав Србије тај институт не предвиђа. Предстојеће уставне промене ће свакако ићи у правцу проширења института заштите права и слобода па и прихватања уставне жалбе као института њихове заштите.

Из праксе Савезног уставног суда у уставним жалбама запажено је да су поступак покретала углавном физичка лица када им је повређено неко уставно право и слобода, па и када се радило о односима везаним за функционисање привредних друштава (приватизација, одлучивање о статусу и правима радника и акционара). Привредна друштва су се углавном појављивала као покретачи поступка за оцену уставности и законитости општих правних аката из домена привредног пословања, остваривања права акционара и друго. У таквим споровима се тражило усвајање привремене мере и налагање обуставе појединачних аката и радњи предузетих на основу општег акта који је предмет уставносудске контроле.

Пружање могућности да и привредна друштва штите своја права у уставно-судском спору кроз институт уставне жалбе, помоћи ће заштити основних права и слобода која су темељ слободи привредне активности.

Закључак

Уставно-правне промене у савезној држави и успостављање новог типа сложене државе са битно различитим односима држава чланица, доводи до низа промена у важењу системских закона који се односе на привредне односе.

Да би се остварили циљеви Србије и Црне Горе дати у Уставној повељи, а посебно усклађивање прописа и праксе са европским и међународним стандардима, стварању тржишне привреде која се заснива на слободи предузетништва, конкуренцији и социјалној правди и функционисању заједничког тржишта кроз коорди-

нацију и хармонизацију економских система држава чланица, у складу са принципима Европске Уније, нужно је развијати систем заштите права и слобода.

Делотворни систем заштите права привредних друштава доприноси слободнијем улазу страног капитала и развијању предузетништва. Углед наше земље у свету зависиће од тога колико је наш систем институција изграђен да обезбеди пуну и ефикасну заштиту права и слобода.

Ljiljana Veljić,
Adviser to Federal Constitution Court, Belgrade

Constitutional Charter and Corporate Legal Protection

Summary

The article deals with legal protection of corporation after constitutional changes in Serbia and Montenegro the author calls attention to the procedure of the constitutional complaint and legal possibilities of corporation to use this remedy to protect the iz guaranteed right.

These issues are considered in the light of determinant goals of Serbia and Montenegro in the Constitutional Charter (market economy, common market, harmonization of economic systems of the member states in conformity with principles and standards of the European Union).

Key words: *Constitutional Charter, Corporations, Constitutional Complaint, Court of Serbia and Montenegro.*